

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

11^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1903

lets over Dockumer historiepenningen.

Ten onrechte is op blz: 327—2 VAN LOON, eerste deel 1) geplaatst de vroedschapspenning van Dockum. Waarschijnlijk kwam de schrijver tot deze dwaling door de gelijkheid van het opschrift der keerzijde met dat van de groote aldaar afgebeelde medaille. Hij verhaalt op blz. 326 van de haastige versterking der stad Dockum en eindigt: „Waarvan de gedachtenis op deze twee penningen bewaard wordt, die op last des Magistraats, nu het werk ten volle in dit jaar (1582) voltrokken was, zijn gemunt geworden”.

Deze kleine vroedschapspenning is echter *niet* geslagen naar aanleiding van de herstelling der Dockumer vestingwerken. Hij werd gemunt in het begin der 18^e eeuw en kan dus *niet* op 1582 worden gedateerd. 2) Het onderzoek verschaftte mij eenige aardige gegevens en zoo ontardt mijne rectificatie op „VAN LOON” in een opstel over Dockumer penningen.

De sierlijke groote gedenkpenning v. L. I. 327,—1, op dezelfde wijze als een munt (bas relief) geslagen, is zonder twijfel uit het laatst der 16de eeuw. Stijl

1) *Ed. fr.* 321—2.

2) In de tweede vergadering van het Genootschap, gehouden te 's Gravenhage den 18^{den} Juni 1893, is de wenschelijkheid uitgesproken, verbeteringen op VAN LOON en andere nederlandsche numismatische werken in dit tijdschrift te publiceren.

van den beeldenaar en opschrift bewijzen dit. Het omschrift der voorzijde, een citaat uit Ps. 127, is toepasselijk op het versterken en bewaken der vesting. Men kan dus aannemen, dat dit feit aanleiding gaf tot het ontstaan van deze gedenkmunt. Het klinkt echter onwaarschijnlijk, dat de magistraat een zeer kostbaren penning liet slaan *alleen ter herinnering* aan het omwallen der hem toevertrouwde veste.

Daarom beschouw ik deze medaille als een belooningspenning voor „der Staaten Gemachtigden, die met het toezicht waren belast”. 1)

WINSEMIUS beschrijft in zijne „*Chronique ofte historische geschiedenis van Vrieslant, gedrukt tot Franeker in 1622*”, dezen penning aldus: „Bij oudts ende omtrent den Jare 1436, ende naer de tijdt, heeft de Stadt Dockum soo in oude geleydbrieven als andersins, welke de Stadt geduyrende de Schieringers ende Vetcopers Factiën met Leeuwarden ende de Inghesetenen van Oostergoo gemaect, gebruyckt, het zegel van een groote Kerck, hebbende drie Toorens, ende boven de Kerck de Sonne, Mane ende Sterren, met dese Letters: Sigillum Maius Civitatis Doccumensis. Uit welke Wapen ik vermeene het nieuwe, bestaende in een quartier — Mane ende Sterren, ghenomen te zijn. Twelck wapen na den tijdt van veranderinge de Magistraet van Dockum, in teken van de oudtheyt van hare Stadt op seeckeren Penningh oft Madalije

1) Zie v. L. I—326 en v. L. II—419. Ed fr.—405.

De aldaar afgebeelde penning van Dockum heeft gediend als belooning bij het graven der trekvaart naar Groningen. Wellicht bestond deze gewoonte reeds in 1585.

hebben doen slaen in Silver ende Goldt, met het omschrift van het Wapen, zooals ghij hier siet in dese ronde." (daaronder staat eene afbeelding van den penning v. L. I 327-1). 1)

De kroniekschrijver kent enkel dezen penning. Het wapen van de voorzijde „een quartier - mane ende sterren", is afgeleid van het oude zegel. Hij deelt mede, dat de medaille gemunt is op last van de overheid, maar over het doel er van bericht hij niets.

Ik heb deze uitvoerige beschrijving van WINSEMIUS overgenomen, vooral om de verklaring van het oude zegel van Dockum. 2)

Men vindt dit terug op de 18de eeuwse vroedschapspenningen. VAN LOON noemt het „t oude slot Doccumburg". In de kroniek heet het „de groote Kerck, hebbende drie Toorens". Het stelt voor de kloosterkerk en het convent van den H. BONIFACIUS te Dockum. 2)

Bij het achttal van deze regeeringspenningen in de verzameling van het Friesch Genootschap, vond ik de vier volgende variëteiten. (Zie plaat IV.)

I. Binnen eene lijst en een gestreepten rand, vertoont de voorzijde de kerk, waarboven de zon, maan en drie sterren. Het omschrift luidt:

SIGIL(lum) MAIUS CIVIT(atis) DOCCUM(ensis). (Groot zegel der stad Dockum.) De rugzijde draagt binnen eene smalle lijst het opschrift: UBBO DUX FRISIAE enz. (zie VAN LOON.) Dit opschrift is overgenomen van de groote medaille.

1) Het penningkabinet van het Friesch Genootschap bevat één exemplaar van dezen penning in goud en vier in zilver, van twee verschillende stempels.

2) Zie over Dockumer stadzegels: *Friesche oudheden*, pl. XXV n°. 16 en *Cat. v^oh Friesch Museum*, blz. 125.

Op de dikte van den penning leest men: CONSULARIS. DIGNITATIS. DOCCUMENSIS. ANNUM. MONUMENTUM. (Jaarlijksch teeken van de Dockumer vroedschap.)

Dit stuk is niet gemerkt.

II. Iets grooter. Het gebouw op de voorzijde staat niet op eene streep, maar op een met gras en bloemen begroeiden bodem. Het opschrift op de achterzijde heeft een regel meer en een spelfout. FRISSIA in plaats van FRISIA. Hetzelfde kantschrift. Ongemerkt.

III. Is belangrijk grooter. Het kerkgebouw is geplaatst op een geplaveiden grond, met rechte afsnede. Het omschrift is gelijk dat van I en II. Het opschrift der keerzijde is duidelijker. Ook hier prijkt FRISSIA met ss. In de afsnede is deze penning gemerkt: V.

Geen kantschrift.

Stijl, indeeling, techniek en lettervorm vertoonen op deze stukken zooveel overeenkomst, dat ik ze aan denzelfden graveur durf toeschrijven.

Het merkteeken V wijst als auteur van deze medailles aan: GEORG WILHELM VESTNER, graveur te Neurenberg 1677—1740. 1)

IV. Van gelijke grootte. De omlijsting is smaler. De kloosterkerk verheft zich uit een begroeid terrein. Het omschrift is gelijk de vorigen. De keerzijde heeft binnen een dubbelen streeprand hetzelfde opschrift. FRISIA is goed gespeld. Geen kantschrift.

1) Deze stempelsnijder heeft ook gemaakt de stempels voor den Frieschen landdagpenning ter eere van Prinses MARIA LOUISA, welke penning is geteekend: G. W. V. Hij teekent zijn werk met: Vestner, G W V of V.

Dit stuk is op de voorzijde geteekend *A A*, waaruit blijkt dat het gemaakt is door ANDELE ANDELES graveur en goudsmid te Leeuwarden, geb. 1687, gest. 1754. 1)

Ofschoon weinig oorspronkelijk, zijn deze vroedschapspenningen artistiek behandeld. De tweede voldoet het best. De Friesche graveur geeft blijk van technische vaardigheid. (Zie IV.)

VESTNER werkte voor de Staten van Friesland reeds in 1712. (Zie noot, pag. 124.)

Het eerste deel van het werk van GERARD VAN LOON, waarin de vroedschapspenning is afgebeeld, werd uitgegeven in 1723. Tusschen 1712 en 23 werden dus vrij zeker deze medailles vervaardigd. 2)

Mijne bewering aan het begin van dit opstel, dat de Dockumer vroedschapspenning niet werd gemunt ter herinnering aan de bevestiging van die stad in 1512, acht ik door het bovenstaande voldoende gemotiveerd.

W.

L. 10/10 1901.

1) Gaarne had ik willen vermelden het aantal der uitgedeelde penningen en de kosten door de gemeente Dockum daarvoor gemaakt. De jaarrekeningen van de stad moesten mij die gegevens verschaffen. Bij het onderzoek op 't archief van Dockum en op 't provinciaal archief te Leeuwarden bleek, dat de stadsrekeningen van 1712—1723 zijn verloren gegaan.

2) De afbeelding van den vroedschapspenning bij VAN LOON zou ons doen denken, dat er een 5^e variëteit bestond. De teekening van kloosterkerk en konvent komt het meest doch niet geheel overeen met n°. IV, de voorletters van den graveur A. A. ontbreken en het omschrift luidt:

SIGIL MAIUS - CIVIT DOCCUM

terwijl n°. IV heeft:

SIGIL : MAIUS CIVIT : DOCCUM.

Zoolang het tegendeel niet blijkt, zal aangenomen moeten worden, dat de teekening bij VAN LOON niet al te juist is, eene fout die dit werk wel meer vertoont.

Zw.

I.

2.

3.

4.